

EESTI VÄLISKAUBANDUS LÄBI KOLMETEISTKÜMNE AASTA

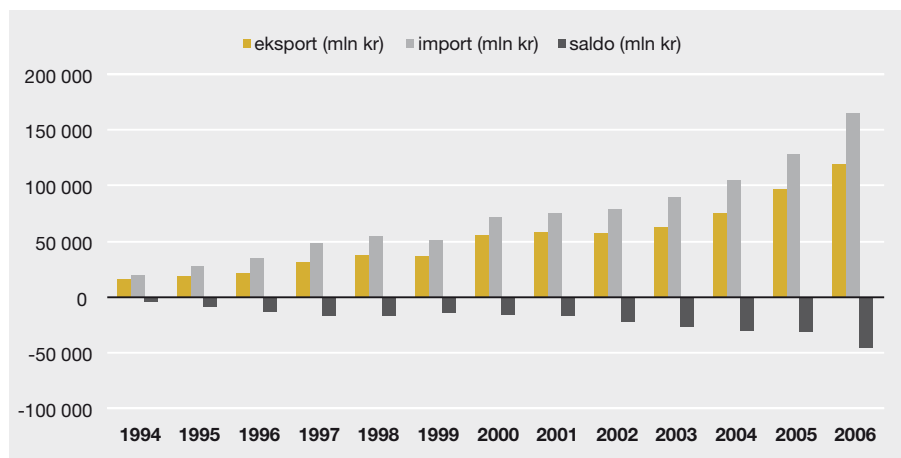
Ulvi Saks

Eesti väliskaubandus on aastatel 1994–2006 arenenud tormiliselt: nii kaupade välja- kui ka sisseveo maht on alates 1994. aastast suurenenud ligi kaheksa korda. Ka ekspordi ja impordi aastakasv on olnud muljetavaldav, ulatudes enamikul aastatel kahekohalise numbrini (vt tabel 1 ja joonis 1). Nii ekspordi kui ka impordi kasvu tippaasta oli 2000, mil kaupade välja-

Tabel 1. Eksport ja import aastatel 1994–2006 (mln kr)

	Eksport	Ekspordi kasv (%)	Import	Impordi kasv (%)	Saldo
1994	15 622,9		20 100,4		-4 477,5
1995	19 008,9	21,7	27 425,0	36,4	-8 416,2
1996	21 246,9	11,8	34 666,5	26,4	-13 419,6
1997	31 607,4	48,8	48 868,9	41,0	-17 261,5
1998	37 545,0	18,8	55 215,4	13,0	-17 670,4
1999	36 774,3	-2,1	50 494,7	-8,5	-13 720,4
2000	55 836,8	51,8	72 217,1	43,0	-16 380,3
2001	57 857,1	3,6	75 076,3	4,0	-17 219,1
2002	56 990,6	-1,5	79 471,7	5,9	-22 481,0
2003	62 627,2	9,9	89 426,7	12,5	-26 799,5
2004	74 614,3	19,1	104 877,0	17,3	-30 262,7
2005	96 747,3	29,7	128 365,3	22,4	-31 618,0
2006	119 519,7	23,5	165 298,5	28,8	-45 778,8

vedu suurenes üle 50% ja sissevedu üle 40% – ilmselt „tänu” eelnenud aasta kehvade tulemustele. Aasta 1999 oli kaubavahetuses erandlik, kuna nii kaupade välja- kui ka sissevedu vähenes vastavalt 2,1% ja 8,5%. Samal aastal aeglustus ka SKP kasv tunduvalt. Tõenäoliselt oli kaubakäibe languse üks põhjuseid 1998. aasta teises pooles alanud nn Vene kriis, mille mõju Eesti eksportijatele avaldus näiteks Venemaale suunduva väljaveo kahanemises



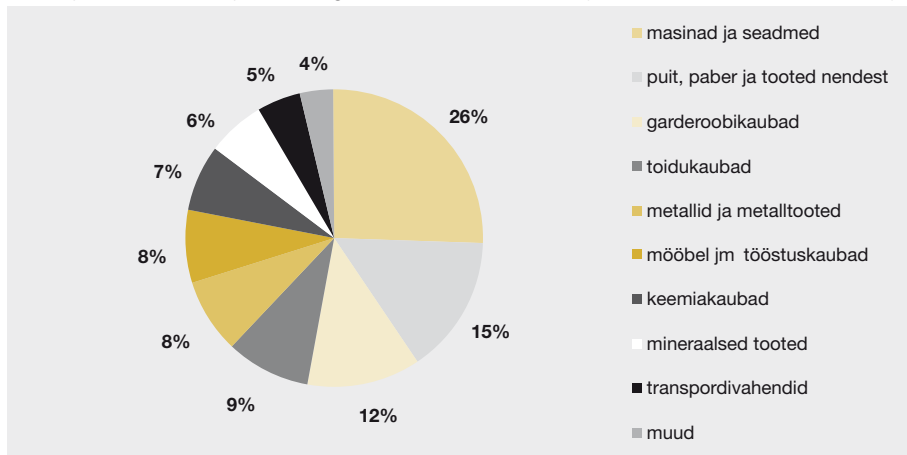
Joonis 1. Eksport ja import aastatel 1994–2006 (mln kr)

42% võrra. Lisaks 1999. aastale vähenes eksport ka 2002. aastal, kuid kõigest 1,5% võrra.

Alates Euroopa Liiduga ühinemisest on nii kaupade välja- kui ka sissevedu hoo sisse saanud ja aastakasvu tempo ulatunud taas 20%ni ja üle selle. Kui 2004. aastal võis osa ekspordi-impordi kasvust kirjutada andmeallikate ja metoodika¹ muutuste arvele, mille mõju ulatus ka 2005. aastasse (mäletatavasti laienes Euroopa Liit 2004. aasta keskel, täpsemalt 1. mail), siis 2006. aasta andmete võrdlus 2005. aastaga põhineb juba samadel andmeallikatel ja samal metoodikal. Sel juhul on ekspordi aastakasv 24% ja impordi oma 29%. Siiski näitab ülekuumenenud majandus mõningaid jahenemismärke: 2007. aasta esimese üheksa kuu eksport suurenes eelmise aasta võrdlusperioodi suhtes vaid 4,4% ja import 5,2%.

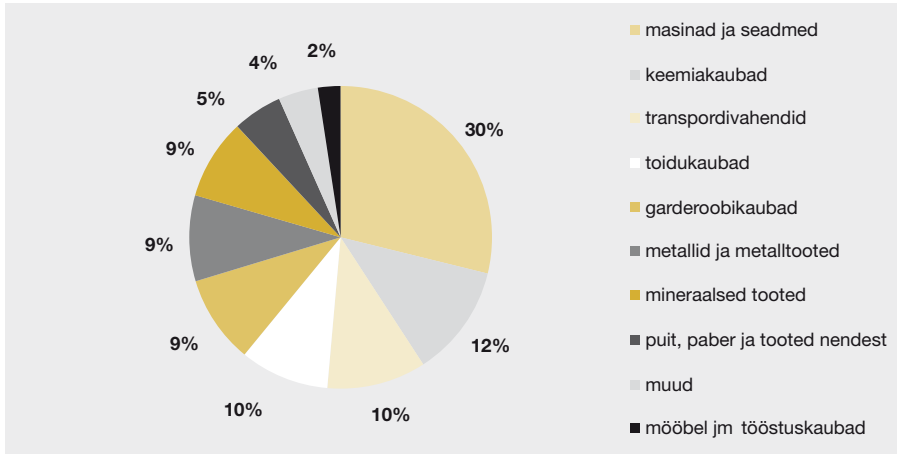
Väliskaubandusbilans on Eestil olnud alates 1994. aastast pidevalt puudujäägis, kusjuures see on kasvanud impordi suurema mahu ja sisenõudlusest põhjustatud veidi kiirema kasvutempo tõttu kolmeteist aasta jooksul kümme korda: 1994. aasta 4,5 miljardilt kroonilt 2006. aastal 45,8 miljardi kroonini.

Kui vaadelda Eesti kaubavahetust läbi aastate suuremate kaubagruppide lõikes, näeme, et nii ekspordi- kui ka imporditehinguid on kolmeteist aasta jooksul enim tehtud masinate ja



Joonis 2. Ekspordi struktuur aastatel 1994–2006

¹ Alates 1. maist 2004 põhineb väliskaubandusstatistika kahe aruandlussüsteemi kombinatsioonil. Kaubavahetust Euroopa Liidu väliste riikidega arvestatakse endiselt Maksu- ja Tolliametile esitatud tollideklaratsioonide alusel (nn Extrastat). Ühendusesisene kaubavahetus registreeritakse nn Intrastati küsitluse abil, mille korraldajaks on Statistikaamet. Kui Extrastat võimaldab endiselt kasutada põhikaubandussüsteemi, jättes välja kaubavahetuse läbi tolliladude, siis Intrastat ei võimalda andmetest välja filtreerida vaheladude kaudu liikunud kaupa, mis reaalselt Eesti siseturule ei jõua, kajastades seega pigem üldkaubanduse põhimõtteid. Seetõttu on nii kaupade sisse- kui ka väljaveo üldine tase varasemate perioodidega võrreldes kõrgem ja aastate võrdlemisel tuleb seda eripära silmas pidada.



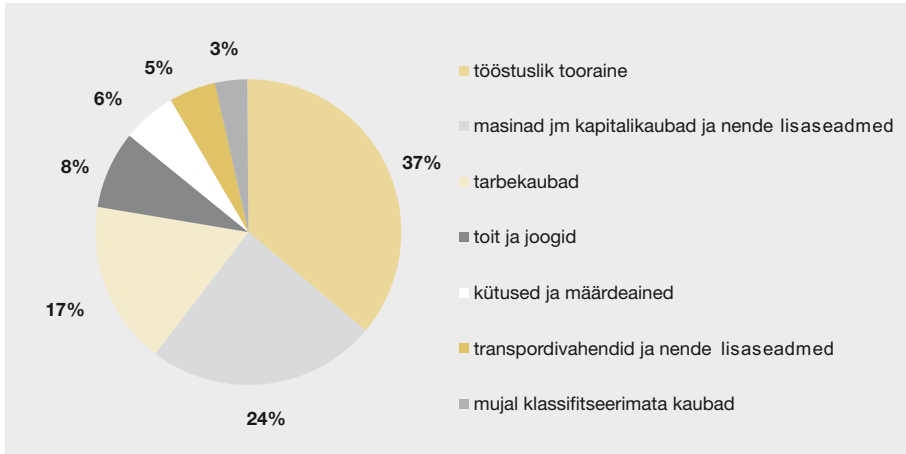
Joonis 3. Impordi struktuur aastatel 1994–2006

elektriseadmete gruppi kuuluvate kaupadega. See grupp hõlmas ekspordist 26% ja impordist 30% (vt joonised 2 ja 3). Teisel kohal ekspordis oli 15%ga puidu ja puittoodete grupp, kolmandal 12%ga garderoobikaubad (tekstiilitooted, jalatsid, karusnahad jms). Impordi puhul järgnesid masinatele-seadmetele keemiakaubad (12%) ja võrdsest 10% osakaaluga transpordivahendid ning toidukaubad.

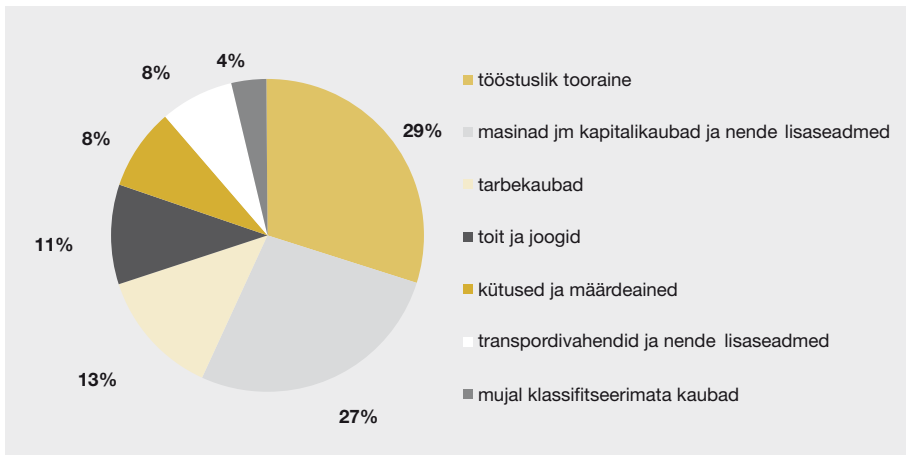
Kolmest suuremast ekspordikaupade grupist kaks (masinad-seadmed ja garderoobikaubad) on seotud eelkõige kaupade töötlemisega ning kolmas (puit ja puittoodet) põhineb Eesti loodusressurssidel. Niinimetatud normaaleksporti ehk töötluskaupadeta² ekspordi analüüsid on pilt veidi teistsugune. Esikohale tõusis puit ja puittoodet; järgnesid masinad, toidukaubad ning mööbel ja muud tööstuskaubad. Masinate ja elektriseadmete suur osakaal normaaleksportis on küll veidi petlik. Nimelt muutusid seoses Euroopa Liitu astumisega mitmed seadused (sh käibemaksuseadus) ja varem töötluskaubana piiri ületanud kaupa on pärast liitumist kasulikum tavalise impordina sisse vedada, kohapeal töödelda ja taas normaaleksportina välja vedada. Seda tõendab ka masinate grupi normaaleksporti aastamaht. Enne liitumist ulatus see maksimaalselt 4,5 mld kroonini, pärast liitumist aga tõusis hüppeliselt: 2004. aastal 14,6 miljardi, 2005. aastal 25,8 miljardi ja 2006. aastal 28,4 miljardi kroonini. Pärast töötlemist välja veetud masinate-seadmete maht muidugi kahanes vastavalt.

Vaadates kaupade sisse- ja väljavedu lõpptarbimiskategooriate järgi näeme, et nii ekspordis kui ka impordis oli esikohal tööstuslik tooraine. Sellele järgnesid kapitali- ja tarbekaubad

² Kaubad, mis tuakse Eestisse kohapeal töötlemiseks ja mis hiljem taas välja veetakse.

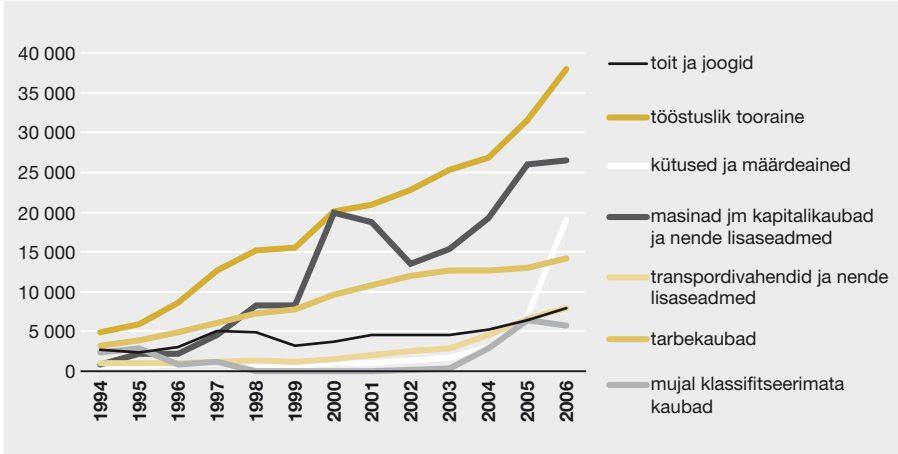


Joonis 4. Eksport lõpptarbimise järgi aastatel 1994–2006

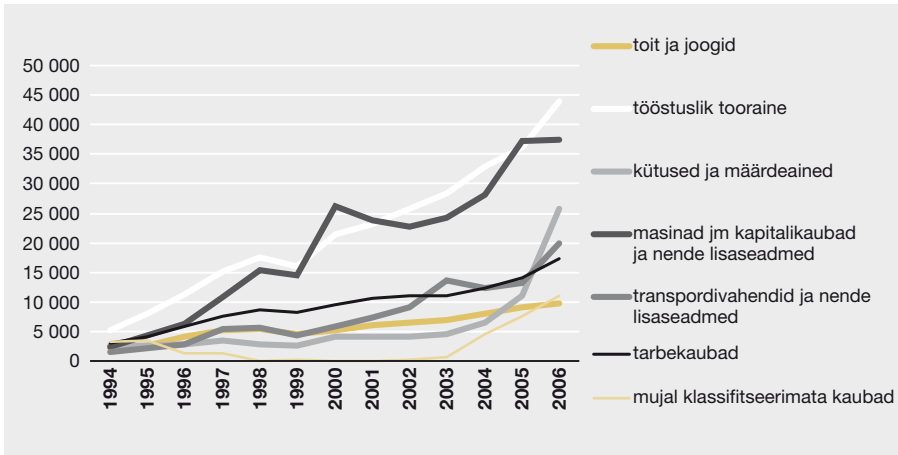


Joonis 5. Import lõpptarbimise järgi aastatel 1994–2006

(vt joonised 4 ja 5). Suur oli ka imporditud transpordivahendite osatähtsus. Kütuste ja määrdeainete sisse- ja väljavedu, mis üldkokkuvõttes platseerus viiendaks, on viimasel paaril aastal hoogsalt kasvanud: selle kaubagrupi import oli 1994. aastal vaid 2,6 miljardit, 2006. aastal aga juba 25,8 miljardit krooni. Vastavad ekspordinäitajad olid 0,7 ja 19,1 miljardit krooni (vt joonised 6 ja 7). Kütusetarneid on suurendanud peamiselt Venemaalt töötlemiseks sisse veetud mootorikütus, mida kohapeal parendati ja siis taas välja veeti.



Joonis 6. Eksport lõpptarbimise järgi (mln kr)



Joonis 7. Import lõpptarbimise järgi (mln kr)

Kaupade välja- ja sissevedu aastatel 1994–2006 oli riikide löikes küllaltki kontsentreeritud. Viis suurimat partnerriiki olid ekspordi ja impordi puhul samad: Soome, Rootsi, Läti, Saksamaa ja Venemaa; impordi puhul oli vaid riikide järjekord pisut erinev (vt tabel 2). Kaubavahetus viie suurema partnerriigiga moodustas 66% ning kümne suuremaga 77% nii ekspordist kui ka impordist.

Lähinaaber Soome on läbi aastate olnud kaupade sisse- ja väljaveos esikohal. Ligi poole kogueksportist Soome hõlmas masinate-seadmete (peamiselt mobiilsidevahendite ja nen-

Tabel 2. Eksport ja import tähtsamate kaubanduspartnerite järgi (mln kr)

Sihtriik	Eksport (1994–2006)	Osatähtsus (%)	Lähteriik	Eksport (1994–2006)	Osatähtsus (%)
Soome	166 064,7	24,2	Soome	250 512,9	26,3
Rootsi	103 805,4	15,1	Saksamaa	109 832,7	11,5
Läti	54 397,7	7,9	Rootsi	91 119,7	9,6
Saksamaa	49 907,4	7,3	Venemaa	89 156,6	9,4
Venemaa	41 324,1	6,0	Läti	41 807,0	4,4
Leedu	27 885,0	4,1	Leedu	39 236,1	4,1
Ühendkuningriik	26 142,5	3,8	Holland	35 251,8	3,7
Taani	23 687,2	3,5	Taani	25 925,6	2,7
Ameerika Ühendriigid	21 226,7	3,1	Poola	25 608,7	2,7
Norra	18 824,8	2,7	Itaalia	25 235,9	2,7
Muud	152 732,8	22,3	Muud	217 816,6	22,9
Kokku	685 998,3	100,0	Kokku	951 503,5	100,0

de osade väljavedu. Järgnesid tekstiilitööstuse toodang (valmisriided, spordidressid, voodipesu jm) ning puit ja puittooted. Soomest Eestisse veeti samuti elektroonikatööstuse seadmeid ja osi, aga ka transpordivahendeid (peamiselt sõiduautosid), raud- ja terastooted ning garderoobikaupu. Sõiduautode sissevedu Soomest on kolmeteist aasta jooksul suurenenud üle kümne korra, kusjuures 2006. aastal suurenes see eelnenud aastaga võrreldes 52%. Tundub siiski, et transpordivahendite sissevedu Soomest on vähenemas: 2007. aasta esimese üheksa kuuga imporditi vaid 47% 2006. aasta mahust.

Teine lähinaaber Rootsi oli ekspordis teisel ja impordis kolmandal kohal. Rootsi suunas on läbi aastate enim liikunud elektroonika-, puit- ja tekstiilitooted. Imporditud on lisaks elektroonikatoodetele keemiatooteid (plasttooteid, värve-lakke) ja garderoobikaupu (peamiselt kangaid), mootorsõidukeid ja nende osi ning metalltooteid. Ka Rootsist on transpordivahendite sissevedu aastate jooksul kümnekordistunud. Samuti näitavad 2007. aasta arvud tõusutendentsi: mootorsõidukite sissevedu on ainuüksi üheksa kuuga suurenenud 2006. aasta suhtes 97% (1,9 miljardilt 3,7 miljardi kroonini).

Ekspordis Lähti domineerisid keemiatooted (anorgaanilised ühendid ja ravimid) ning toidukaubad (lauavesi, sealiha ja kalatooted); impordis aga tekstiilitooted (puuvill ja valmisriided) ning keemiakaubad (ravimid ja plasttooted).

Saksamaale on saadetud peamiselt puitu ja puittooteid: kokkupandavaid ehitisi, ehitusdetalle ja mööblit. Lisaks eksporditi elektroonika- ja tekstiilitooteid (puuvillast riiet, voodipesu ja valmisrõivaid). Saksamaalt veeti Eestisse valdavalt masinaid-seadmeid (lisaks elektroonikatoodetele arvuteid ja nende osi), transpordivahendeid (sõidu- ja veoautosid ning haagiseid) ja mitmesuguseid keemiakaupu.

Kaubavahetuses Venemaaga on Eesti näinud nii paremaid kui ka halvemaid aegu. Kui 1994. aasta keskel kehtestas Venemaa Eesti kaupadele topelttollid, pärssis see eelkõige eksporti Venemaale ning sundis ettevõtjaid kasutusele võtma mitmeid huvitavaid kaubandusskeeme. Näiteks paigutati Eestist pärit kaup tollilattu tegeliku hinnaga, seal Venemaale vedades märgiti aga kaubadeklaratsioonile tunduvalt madalam hind. Samuti veeti kaupu Venemaale naaberriikide kaudu. Seetõttu jäigi eksport Venemaale aastatel 1994–2004 suurusjärku 3–4 miljardit krooni aastas, langedes aastatel 2000–2002 koguni alla 2 miljardi krooni.

Impordi käsi käis veidi paremini, kasvades 3,2 miljardilt kroonilt 1994. aastal 9,7 miljardi kroonini 2004. aastal. Pärast Eesti ühinemist Euroopa Liiduga oli Venemaa sunnitud topelttollid Eesti toodetele kaotama, mistõttu eksport ja import kosusid jõudsalt: kaupade väljavedu suurenes nii 2005. kui 2006. aastal 50% ning import vastavalt 22% ja 84%. Impordi hüppelise kasvu 2006. aastal põhjustas, nagu eespool mainitud, kütuste suur sissevedu töötlemiseks.

2007. aasta pöördelised sündmused on mõjutanud eelkõige importi: 2007. aasta esimese üheksa kuuga moodustas kaupade sissevedu Venemaalt 67%, väljavedu aga 83% kogu eelmise aasta tasemest. 2007. aasta esimese kolme kvartali andmete võrdlus 2006. aasta võrdlusperioodiga näitas, et eksport Venemaale on suurenenud 13%, import aga kahane nud 14%.

Kolmeteist aasta jooksul on Venemaale enim eksporditud toidukaupu: kala- ja piimatooteid, alkoholi ja šokolaadi. Teisel kohal olid transpordivahendid (sõidua autod ja ka turvavööd), millele järgnesid masinad-seadmed ning keemiatooted. Impordis moodustasid suurima kaubagrupi mineraalsed tooted, seda eelkõige tänu viimasel paaril aastal jõudsalt kasvanud mootorikütuse sisseveole nii sisetarbeks kui ka töötlemiseks. Maagaas moodustas ligi veerandi mineraalsete toodete sisseveost. Mineraalsetele toodetele järgnesid puit ja puittooted (peamiselt töötlemata või vähetöödeldud) ning metalltooted (teras ja vanaraud).

Kaubavahetuses tähtsamate partnerriikidega oli Eestil kolmeteist aasta kokkuvõttes positiivne kaubandusbilanss Rootsi, Läti, Norra ja USAga. Suurim puudujääk oli Soome, Saksamaa ja Venemaaga.

KOKKUVÕTTEKS

Lõpetuseks võib öelda, et kuigi väliskaubanduse puudujääk on aasta-aastalt suurenenud, on seda siiani aidanud tasakaalustada ülejäägiga teenuste ja ülekannete kontod. Majanduse jahtumise tingimustes võib oodata impordi ennakkasvu peatumist ja seega ka väliskaubanduse puudujäägi vähenemist.